

УДК 336.71

О. Ф. Андросова,
к. е. н., доцент, Запорізький національний технічний університет
Н. Є. Горобинська,
магістр, Запорізький національний технічний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

O. Androsova,
Ph.D., associate professor,
N. Gorobinskaya,
master's degree,
the Zaporozhia national technical university

ENSURING THE FINANCIAL STABILITY OF BANKS IN MODERN CONDITIONS

У статті розглянуто основні підходи та теоретичні засади до забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи, а також проаналізовано фактори, які на неї впливають. Визначено взаємозв'язок економічної категорії з категоріями стабільність, рівновага, надійність.

The article describes the main approaches and theoretical foundations to ensure the financial stability of the banking system in crisis, and analyzes the factors that influence it. The correlation of economic categories with categories stability, balance, and reliability is determined.

Ключові слова: стійкість, фінансова стійкість, фінансова стійкість банку, фінансова стійкість банківської системи, стабільність, рівновага, надійність, фінансова криза.

Key words: resilience, financial stability, financial stability of the bank, financial stability of the banking system, stability, equilibrium, reliability, financial crisis.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах наростаючої фінансової кризи однією з основних проблем, яка стоїть перед вітчизняною банківською системою, є підтримка її стабільності та надійності. Проблема забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банків — не породжена сьогоднішнім, вона має корені й у минулому, складна та до кінця не розв'язана. Вона є у розвинутих країнах ринкового типу, набула загальнонаціонального значення і для України, що значною мірою зумовлено специфікою розвитку вітчизняних банків. Зокрема порівняно короткий період їх діяльності, необхідність працювати в умовах підвищеного ризику, що пов'язано з економічною та політичною нестабільністю в країні, а також порівняно з банками провідних ринкових країн незначні обсяги власного капіталу. Саме тому ефективне управління і забезпечення власної фінансової стійкості має бути обов'язком та основним стратегічним завданням кожного комерційного банку [5].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням даної проблематики займалися як зарубіжні, так і російські та вітчизняні науковці, якими визначено основні фактори, методи оцінки й аналізу фінансової стійкості. Серед них можна виділити: В. Рісіна, В. Вітлінського, В.В. Коваленко, О.П. Тимошен-

ко, І.М. Васьковича, М.Н. Крейніну, Н.М. Шелудько, Є.В. Склепового та інших.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування засад фінансової стійкості банків, методів аналізу та оцінювання, напрямів і механізмів забезпечення в умовах ринку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розвиток економіки безпосередньо залежить від стану банківської системи, фінансування та обслуговування підприємств банками. В умовах наростаючої фінансової кризи однією з основних проблем, яка стоїть перед вітчизняною банківською системою, є підтримка її стабільності та надійності.

У світовій практиці питанням попередження та запобігання банківських криз приділяється велика увага, держава надає істотну підтримку банкам, щодо відновлення довіри до них з боку населення та забезпечення їх фінансової стійкості й стабільності, оскільки, без стійкої та стабільно функціонуючої банківської системи неможливо розвивати економіку країни, а також вирішувати соціальні завдання.

Зокрема фінансова стійкість повинна бути не лише короточасним досягненням банків, а й стратегією їх-

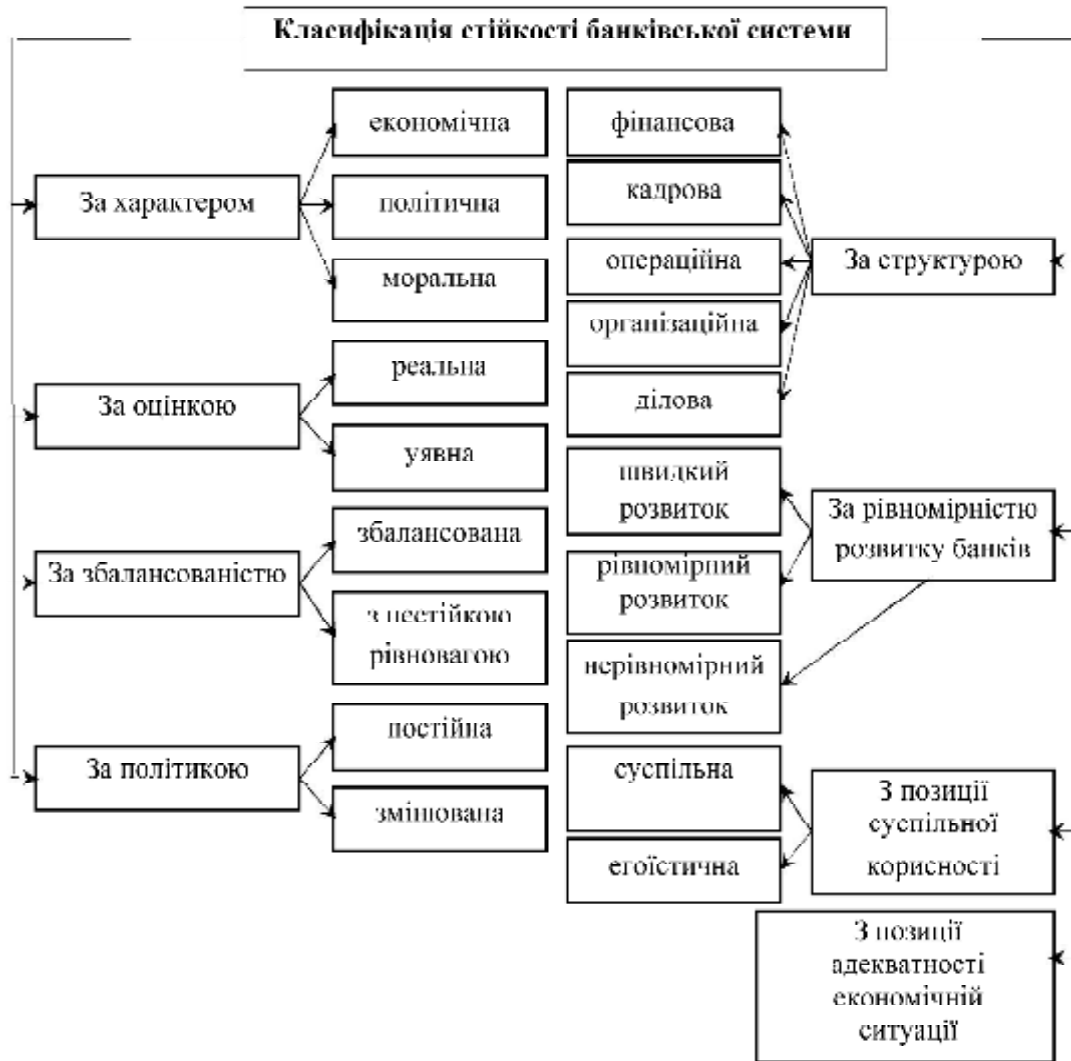

Рис. 1. Класифікація стійкості банківської системи та її елементів

Джерело: [3].

нього розвитку. Належний рівень фінансової стійкості банків є відображенням їх високоефективного функціонування, достатнього нарощування фінансових ресурсів та раціонального управління ними.

На фінансову стійкість банківської системи впливає безліч факторів, які залежно від якісних характеристик їх впливу мають як позитивне, так і негативне значення.

На думку В. Рисіна, на зменшення рівня фінансової стійкості банків можуть впливати наступні фактори: зниження якості банківських активів; втрата довіри з боку вкладників, що підтверджується фактом відтоку депозитних коштів; зниження ліквідності; скорочення ресурсної бази банків; зростання процентних ставок; збільшення обсягів неповернутих валютних кредитів; складнощі із залученням нових інвестицій, зумовлені кризовими явищами на європейських фінансових ринках та зниженням кредитних рейтингів значної частини українських банків [2].

До зазначених факторів В.В. Коваленко додає наступні: високі ризики кредитування, що зумовлені неефективною структурою економіки; залежність банківської системи від фінансового стану підприємств-позичальників; пов'язаних із фондовим ринком і динамікою цін на окремих сегментах фінансового ринку; проблеми з поверненням зовнішніх запозичень, які активно залучали-

ся в попередні роки; рівень капітальної бази банківської системи та досить низька якість ресурсів; проблеми рефінансування банків; політичне втручання в діяльність банківської системи [3].

Фінансовою стійкістю банківської системи слід вважати її здатність у динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії негативних зовнішніх та внутрішніх чинників, забезпечувати надійність збереження та повернення вкладів юридичних і фізичних осіб, захищати інтереси акціонерів та своєчасно виконувати власні зобов'язання з метою забезпечення фінансової безпеки держави.

На відміну від проблеми стійкості інших суб'єктів економічної діяльності проблема стійкості банків має свої особливості, які проявляються джерелами формування фінансових ресурсів, структурою активів, оцінкою результатів їх діяльності. Стійкість як якісний стан та форма розвитку банківської системи, класифікується за такими ознаками (рис. 1).

Становлення і розвиток банківської системи України відбувається в умовах постійної зміни кон'юнктури та непередбачуваності перспективи. Сучасна банківська практика вимагає оцінювати фінансову стійкість за такими напрямками: оцінка макроекономічної ситуації та тенденцій

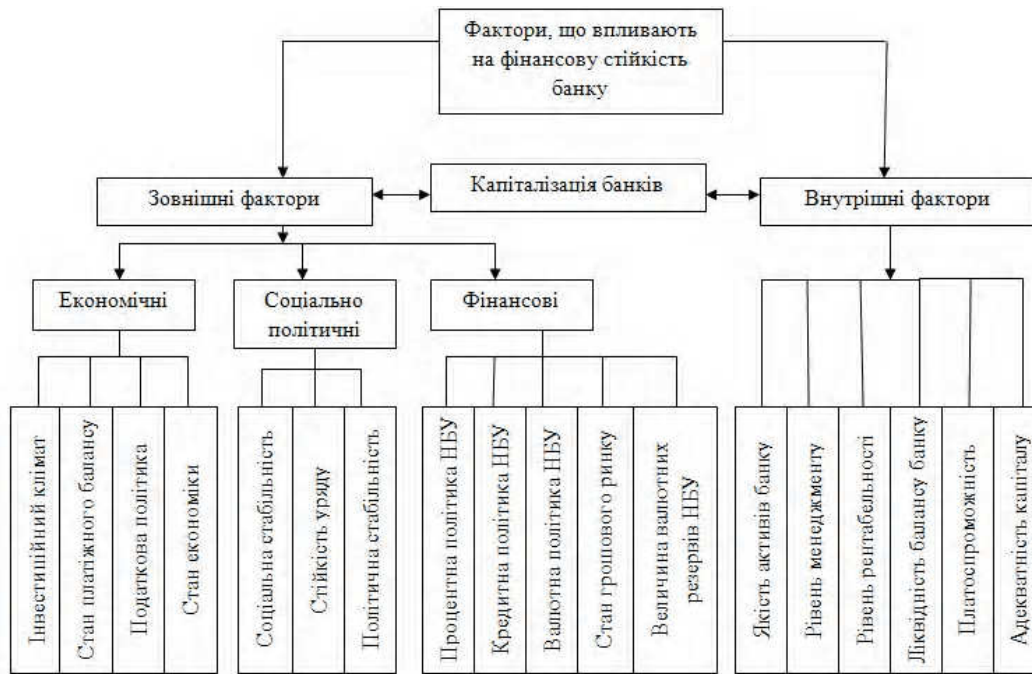

Рис. 2. Фактори, що впливають на фінансову стійкість банків

Джерело: [6].

розвитку банківської системи; оцінка достатності кількості банків та розмірів їх філіальної мережі з точки зору ступеня користування банківськими послугами з боку населення і підприємств; моніторинг діяльності конкретного банку; аналіз банківської звітності відповідно до виконання певних норм і правил, встановлених Національним банком України.

Особливу увагу при цьому слід приділити виявленню зовнішніх факторів, які впливають на банківську систему незалежно від діяльності банку та внутрішніх факторів, які залежать від функціонування самого банку, і визначають ступінь їх впливу на діяльність та стан банку.

З рисунку 2 видно, що зовнішні фактори поділяються на економічні, соціально-політичні та фінансові.

До економічних факторів відноситься інвестиційний клімат (забезпечує послаблення інфляції, забезпечення оптимальних процентів за депозитами і вкладеннями, зниження відсоткових ставок за кредитами, скорочення заборгованості та зростання споживчого попиту населення); стан платіжного балансу країни (чітко відображає економічне становище країни, широко використовується в інтересах прогнозування й макроекономічного регулювання діяльності банків, допомагає в проведенні виваженої курсової політики та забезпечення стабілізаційного функціонування банків); податкову політику (дозволяє створити економічну ефективність і соціальну справедливість, гарантування стабільності податкового законодавства, яке відображається в податковому кодексі та оптимально пов'язує інтереси держави з інтересами банківського сектору); стан економіки (суттєво впливає на рівень захищеності банківського сектору та ступінь реагування на зміни в економічній ситуації країни).

До соціально-політичних факторів доцільно віднести соціальну стабільність (враховуючи цей фактор, створюється гармонізація інтересів банківського сектору і держави в цілому, соціально-психологічне сприйняття цілей, методів, принципів і форм державного управління соціальною сферою банківської системи в Україні);

стійкість уряду (забезпечить стабільне функціонування діяльності банків шляхом чіткої та стабільної роботи уряду країни); політичну стабільність (передбачається стан рівноваги, збалансованості банківської системи й політичних інститутів як суб'єктів владних відносин, оптимального політичного рішення, яке дасть змогу з мінімальними втратами зберегти досягнуте банками становище).

До фінансових факторів доцільно віднести процентну політику НБУ (дозволяє сформуванню процентну політику як єдине поняття грошово-кредитної політики, забезпечує управління банківською системою і банківською діяльністю, чинне законодавство сприятиме консолідації не лише банківського права, але і суспільного економічного життя в цілому); кредитну політику НБУ (підтримує стабільність національної валюти, стабілізується вартість національних грошей, як на внутрішньому ринку через зниження темпів інфляції, так і на зовнішньому через укріплення її обмінного курсу); валютну політику НБУ (спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності та створення умов довіри внутрішньої економіки й іноземного бізнесу до національної валюти, стимулювання розвитку експорту, повернення в країну заробленої іноземної валюти, забезпечення стабільного функціонування національної валютної системи, сприяння збалансованості платіжного балансу, гармонізації інтересів експортерів та імпортерів); стан грошового ринку (дає змогу здійснювати накопичення, оборот, розподіл і перерозподіл грошового капіталу); величину валютних резервів НБУ (достатній обсяг валютних резервів забезпечить економічну самостійність та стабільну діяльність банків).

До внутрішніх факторів доцільно віднести якість активів банку (врахування цього фактору забезпечує здатність швидко та без суттєвої втрати вартості перетворюватися в грошову форму); рівень менеджменту (цей фактор дозволяє виявити шляхи мінімізації ризиків та отримання достатніх прибутків для збереження коштів

вкладників і підтримання життєдіяльності банку); рівень рентабельності (цей фактор дозволяє виявити резерви подальшого підвищення ефективності діяльності банку); ліквідність балансу банку (дозволяє банку своєчасно і повно забезпечувати виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань перед усіма контрагентами, що визначається наявністю достатнього власного капіталу банку, оптимальним розміщенням і величиною коштів по статтях активу і пасиву балансу з урахуванням відповідних термінів); платоспроможність банку (дозволяє забезпечити достатність власних коштів для забезпечення захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банку); адекватність капіталу банку (а саме підвищення капіталізації банків, відображає рівень надійності та ризиковості банку і передбачає уявлення про банківський капітал, як джерело покриття збитків) [6].

На фінансову стійкість банківської системи впливає безліч факторів, які залежно від якісних характеристик їх впливу мають як позитивне так і негативне значення. Вони поділяються на фактори-стимулятори та фактори-дестимулятори. До стимуляторів відносяться фактори, високі значення яких бажані з економічної точки зору й свідчать про сприятливі умови для підвищення рівня конкурентоспроможності банку. До дестимуляторів належать фактори із протилежними якостями. Однак, внаслідок орієнтації банків на обслуговування певних цільових сегментів ринку банківських послуг, одні й ті самі фактори можуть виступати як стимулятори, так і дестимулятори. Виокремлення серед факторів стимуляторів і дестимуляторів, а також їх якісна оцінка є невід'ємними складовими забезпечення стійкості банківської системи.

Також доцільно звернути увагу на капіталізацію банків. Підвищення капіталізації банків є важливим фактором забезпечення стійкого функціонування банків, оскільки саме достатній обсяг статутного капіталу забезпечує економічну самостійність та стабільну діяльність банку.

Під управлінням фінансовою стійкістю банку, слід розуміти один з найбільш значущих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту фінансово-кредитної установи, який є системою принципів та методів розроблення і реалізації управлінських рішень та необхідною передумовою його стабільного розвитку, пов'язаний із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і підтриманням фінансової рівноваги для забезпечення стабільного фінансово-господарського становища банку як в поточній, так і в довгостроковій перспективі [3].

Управління фінансовою стійкістю банків передбачає об'єктивне визначення її поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами банківської установи, вибір таких управлінських рішень, котрі сприяли б забезпеченню фінансової стійкості. Зокрема, це може бути впорядковано та відображено у сформованому цілісному механізмі. Саме таким механізмом є механізм управління фінансовою стійкістю банків, як форма її практичного забезпечення [4].

Для розв'язання проблем та забезпечення збереження фінансової стійкості банків, необхідно об'єднати зусилля всіх гілок влади й розробити заходи, які були б спрямовані на вихід України з політичної та економічної кризи.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна стверджувати, що визначення та систематизація впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість банків дозволить виявити кількісну залежність від факторів, що формують фінансову

стійкість; виявити проблемні місця функціонування конкретного банку; вчасно приймати рішення стосовно напрямків поліпшення фінансової стійкості банків. Фінансова стійкість як основний елемент стабільності банку відповідає такому стану розподілу та використання фінансових ресурсів, який забезпечує розвиток банку на підставі зростання норми нагромадження та раціоналізації структури капіталу при збереженні платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

Література:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
2. Тимошенко О.П. Стійкість банківської системи України: теоретичний аспект /О.П. Тимошенко // Науковий вісник БДФА: Збірник наукових праць. Вип. 4 (13): Економічні науки. — Чернівці, БДФА, 2008. — С. 59—65.
3. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / Коваленко В.В. — Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. — 228 с.
4. Дзюблюк О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія / О.В. Дзюблюк, Р.В. Михайлюк. — Тернопіль: ТЗОВ "Терно-граф", 2009. — 316 с.
5. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України // Постанова Правління Національного банку України від 15 вересня 2004 року N 435 — <http://www.liga-zakon.com.ua>- Офіційний Інтернет-сайт "Законодавчодовідкова система законодавства України", 2009
6. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: монографія / Барановський О.І. — К.: КНТУ, 2009. — 754 с.

References:

1. The official site of the National Bank of Ukraine available at: <http://www.bank.gov.ua>
 2. Tymoshenko, O.P. (2008), "The resilience of the banking system of Ukraine: theoretical aspects", *Naukovyj visnyk BDFa: Zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 4 (13), pp. 59—65.
 3. Kovalenko, V.V. (2010), *Stratehichne upravlinnia finansovoiu stijkistiu bankiv'skoi systemy: metodolohiia i praktyka* [Strategic management of financial stability of the banking system: Methodology and Practice], DVNZ "UABS NBU", Sumi, Ukraine.
 4. Dziubliuk, O.V. (2009), *Finansova stijkist' bankiv iak osnova efektyvnoho funktsionuvannia kredytnoi systemy* [The financial resilience of banks as a basis for the effective functioning of the credit system], TZOV "Terno-hraf", Ternopil, Ukraine.
 5. Instructions accounting credit, deposit (deposit) operations and the formation and use of reserves for credit risks in banks Ukraine (2009), By the National Bank of Ukraine N 435, available at: <http://www.liga-zakon.com.ua> (Accessed 15 September 2004)
 6. Baranovs'kyj, O.I. (2009), *Finansovi kryzy: perezumovy, naslidky i shliakhy zapobihannia* [Financial crisis: the preconditions, consequences and ways to prevent], KNTU, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 20.11.2014 р.*